

Renata Biadacz

Politechnika Częstochowska
e-mail: rbiadacz@zim.pcz.pl

**RACHUNKOWOŚĆ A CONTROLLING – 21 EDYCJI
KONFERENCJI Z PERSPEKTYWY HISTORYCZNEJ**

**ACCOUNTING VS. CONTROLLING –
21 EDITIONS OF THE CONFERENCE
FROM THE HISTORICAL PERSPECTIVE**

DOI: 10.15611/pn.2017.471.03

Streszczenie: Od lat obserwuje się wyraźny wzrost złożoności procesów zarządzania przedsiębiorstwem, których skuteczność zależy w dużym stopniu od zapewnienia dopływu odpowiednich informacji. Bazą do podejmowania decyzji zarządczych jest rachunkowość. W dwóch ostatnich dekadach wzrasta znaczenie rachunkowości zarządczej jako skutecznego systemu informacyjnego wspomagającego przedsiębiorstwa w procesie decyzyjnym. Ponadto pod koniec lat 80. przeniknęła do Polski z Niemiec idea controllingu, która począwszy od lat 90. cieszy się dużym zainteresowaniem. Wychodząc naprzeciw zapotrzebowaniu na dyskurs naukowy w zakresie powiązania controllingu i rachunkowości, Katedra Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej w Instytucie Rachunkowości Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu zorganizowała w 1995 roku w Polanicy-Zdroju Ogólnopolską Konferencję Naukową nt. „Rachunkowość a controlling”. Konferencja ta odbywa się od tamtej pory corocznie. Celem artykułu jest prezentacja dorobku 21 edycji konferencji „Rachunkowość a controlling”. W tym względzie, na podstawie publikacji z odbytych wszystkich konferencji, autorka niniejszego opracowania dokonała analizy dotyczącej zarówno poruszanej problematyki, jak i danych statystycznych dotyczących aktywności poszczególnych ośrodków akademickich w konferencji.

Słowa kluczowe: rachunkowość, rachunkowość zarządcza, controlling, system informacyjny.

Summary: A significant increase in the complexity of management has been observed for years. It influences the effectiveness of management, which depends largely on ensuring the flow of appropriate information. The basis for management decision-making is accounting. In the last two decades, the importance of management accounting as an effective information system supporting companies in decision-making has grown. In addition, the concept of controlling came from Germany to Poland in the late 1980s and since the 1990s it has been very popular. To meet the demand for scientific discourse on the connection between controlling and accounting, Financial Accounting and Control Department in the Institute of Accounting of the Wrocław University of Economics, organized the Nationwide Scientific Conference “Accounting and Controlling” in Polanica-Zdroj in 1995. This conference has been held every year since then. The aim of the article is to present the achievements of

the 21 editions of the conference “Accounting and Controlling”. With this regard, based on publications from all conferences held, the author of this paper has analyzed discussed issues and statistical data on the activity of individual academic centers in the conference.

Keywords: accounting, management accounting, controlling, information system.

1. Wstęp

Od początku lat 90. ubiegłego wieku zmieniły się warunki funkcjonowania polskich przedsiębiorstw. Stały one przed nowymi wyzwaniami, jakie niesie za sobą gospodarka wolnorynkowa. Współczesne przedsiębiorstwa funkcjonują w warunkach nasilającej się konkurencji, niepewności i ryzyka związanego z prowadzeniem działalności, a rynek, na którym działają przedsiębiorstwa, cechuje się dużą zmiennością. Powoduje to wyraźny wzrost złożoności procesów zarządzania przedsiębiorstwem, których skuteczność zależy w dużym stopniu od zapewnienia dopływu odpowiednich informacji. Najważniejszym elementem systemu informacyjnego jednostki gospodarczej jest rachunkowość. Historia rozwoju rachunkowości silnie wiąże ją z rzeczywistością gospodarczą. Zdaniem Stanisława Skrzywana „rachunkowość od zawsze łączyła się z zarządzaniem gdyż w prowadzeniu polityki przedsiębiorstwa i ustaleniu zakresu jego działania powinno się kierować względami ekonomicznymi” [Skrzywan 1963]. Rachunkowość natomiast dostarczała i dostarcza informacji, które stanowią podstawę do różnego rodzaju obliczeń ekonomicznych umożliwiających podejmowanie decyzji optymalnych, zgodnie z zasadą gospodarności¹. Z tego też względu rachunkowość uznawana jest za najważniejszy element systemu informacyjnego w przedsiębiorstwie. Na rozwój oraz kształt rachunkowości miało wpływ wiele czynników, do których należały głównie: rozwój gospodarczy, gwałtowny rozwój techniki i technologii, a także tempo i zakres przemian gospodarczych. Przeobrażenia zachodzące w rachunkowości na przestrzeni wieków wpłynęły na jej obecny kształt.

Pod koniec lat 80. zaczęło wzrastać w Polsce zainteresowanie rachunkowością zarządczą i controllingiem. Z tego też względu Katedra Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej w Instytucie Rachunkowości Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu² zorganizowała w 1995 roku w Polanicy-Zdroju Ogólnopolską Konferencję Naukową nt. „Rachunkowość a controlling”. Zainteresowanie powyższą problematyką było bardzo duże, toteż od 1997 roku konferencja ta odbywa się co rok. Artykuł prezentuje wyniki przeprowadzonej analizy dotyczącej zarówno poruszanej problematyki, jak i danych statystycznych dotyczących aktywności poszczególnych

¹ Pierwsze wzmianki o rozwoju rachunkowości zarządczej znajdujemy u T. Pechego w 1959 r. [Pech 1959, s. 6].

² Zachowano ówczesną nazwę Katedry i Uczelni.

ośrodków akademickich w konferencji. Badania przeprowadzono na podstawie analizy publikacji stanowiących niezaprzeczalny dorobek konferencji.

2. Rachunkowość a controlling

Problematyka konferencji oscyluje wokół powiązania rachunkowości z koncepcją controllingu. Rachunkowość jako nauka praktyczna rozwija się wraz ze zmianami, jakie zachodzą w warunkach funkcjonowania przedsiębiorstw gospodarczych, intensyfikacją zmian w otoczeniu, w którym funkcjonują, ze wzrostem postępu naukowo-technicznego oraz przy uwzględnieniu uwarunkowań kulturowych krajów lub regionów świata. Bardzo owocnym okresem z perspektywy rozwoju nowych koncepcji zarządzania oraz instrumentów analitycznych wspomagających zarządzanie jednostkami gospodarczymi są ostatnie dwie dekady. Wzrost zapotrzebowania na informacje, użyteczne w procesie podejmowania decyzji i procesie ich kontroli, był przyczyną rozwoju rachunkowości zarządczej. Rozwój w tym zakresie jest tym bardziej istotny, że propagowane rozwiązania znajdowały coraz częściej zastosowanie w praktyce podmiotów gospodarczych, również w Polsce. Według G.K. Świdorskiej [2010, s. 21] rachunkowość zarządcza „[...] jest to wieloprzekrojowy, elastyczny i wewnętrznie zintegrowany system, posługujący się rachunkiem ekonomicznym, obejmujący gromadzenie, tworzenie, przetwarzanie, interpretowanie, prezentowanie oraz ocenę informacji spełniających specyficzne potrzeby związane z wykonywaniem funkcji zarządczych”. W drugiej połowie ubiegłego wieku w krajach anglojęzycznych nastąpiło wyodrębnienie się zawodu management accountant – specjalisty ds. rachunkowości zarządczej, co skłoniło do zdefiniowania rachunkowości zarządczej przez ekspertów IMA jako „działalności zawodowej (zawód) polegającej na współdziałaniu jej specjalistów w podejmowaniu decyzji kierowniczych, opracowywaniu systemów planowania i zarządzania wynikami oraz dostarczaniu fachowej wiedzy w zakresie sprawozdawczości finansowej i kontroli (sterowania) w celu wsparcia kierownictwa w formułowaniu i wdrażaniu strategii organizacji” [za: Szychta 2012, s. 112; zob. też Sobańska 2016, s. 387].

Na przełomie lat 80. i 90. przeniknęła również do Polski koncepcja controllingu. Zmiany zachodzące w funkcjonowaniu jednostek gospodarczych spowodowały, że pojęcie to stało się w latach 90. bardzo modne w Polsce. Controlling przeniknął do Polski głównie przez literaturę z niemieckiego obszaru językowego. Idee popularyzowania controllingu na grunt polski wnieśli J. Goliszewski³, S. Olech⁴ i H. Błoch⁵, jednakże w polskiej literaturze fachowej mamy do czynienia ze zróżnicowanym podejściem do tego zagadnienia. Możemy zaobserwować dużą różnorodność opinii na temat pojęcia controllingu, jego misji i specyfikacji, a także miejsca controllingu

³ Studiował controlling na Uniwersytecie w Stuttgarcie.

⁴ Twórca Akademii Controllingu w Gdańsku.

⁵ Twórczyni Szkoły Controllingu w Katowicach.

jako dyscypliny w przedsiębiorstwie. Jak stwierdził P. Preißler [1998, s. 12]: „Każdy ma własne wyobrażenie o tym, co oznacza lub co powinien oznaczać controlling, tylko że każdy sądzi co innego”.

Pomiędzy rachunkowością a controllingiem istnieje ściśle powiązanie⁶. Część autorów traktuje controlling jako odpowiednik rachunkowości zarządczej, część autorów uważa, że termin „rachunkowość zarządcza” jest lepszy od terminu „controlling”, gdyż wtedy nikt nie kwestionuje przynależności tej dyscypliny do rachunkowości. Część autorów uznaje natomiast controlling za część składową nauki o zarządzaniu przedsiębiorstwem.

Zdaniem W. Brzezina controlling jest przykładem twórczego wykorzystania rachunkowości zarządczej i psychologicznych metod bodźcowego oddziaływania na świadome kształtowanie w przedsiębiorstwie maksymalnego zysku poprzez zastosowanie nowoczesnego rachunku kosztów [Brzezina, Dziewiątkowski 2001, s. 96].

K. Dellmann, jeden z najwybitniejszych teoretyków rachunkowości, określił controlling następująco: „Uświadomienie współzależności między rozwojem przedsiębiorstwa i procesami rynkowymi prowadzi do instrumentu controllingu, przez który należy rozumieć opartą na rachunkowości koncepcję koordynacji, planowania, sterowania i kontroli w przedsiębiorstwie prowadzącą do rozwoju i wzrostu jego pozycji w walce konkurencyjnej” [Dellmann 1996, s. 144].

Należy zauważyć, że według autorów amerykańskich funkcje rachunkowości zarządczej obejmują zarówno dostarczanie informacji, jak i uczestnictwo w procesie zarządzania (czyli funkcje controllingu). Autorzy niemieccy natomiast wyraźnie różnią controlling i rachunkowość zarządczą jako dwie oddzielne komórki, których działalność w pewnym stopniu się zazębia. Wykonując czynności kreatywne i kontrolne, controller korzysta z urządzeń i opracowań rachunkowości. Rachunkowość, w szczególności zarządcza, jest podstawą informacyjną pracy controllera. Zdaniem G.K. Świdorskiej [2010, s. 25] rachunkowość zarządcza i controlling korzystają z tych samych narzędzi, jednakże controlling jest swego rodzaju filozofią wykorzystania informacji z rachunkowości zarządczej do aktywnego wsparcia procesu zarządzania. Według I. Sobańskiej [2010, s. 98; 2003, s. 52] natomiast „z charakterystyki koncepcji *controllingu* i koncepcji rachunkowości zarządczej wynika, że ich cele, zadania, stosowane metody i techniki nie wykazują obecnie żadnych różnic, nawet specjaliści uprawiający te profesje w praktyce są identycznie nazywani. W praktyce wielkich firm światowych – opartych na kapitale niemieckim i angloamerykańskim, gdzie zderzają się obie koncepcje – nie obserwuje się żadnych różnic ani problemów we współpracy specjalistów [...]. W literaturze analizowanych koncepcji daje się zauważyć pewne różnice w sposobie prezentacji wiedzy oraz w ich konstrukcji. *Controlling* jest bardziej ustrukturalizowany – szczególnie operacyjny (*controlling* produkcji, personalny,

⁶ Rozważania dotyczące relacji rachunkowość a controlling podejmowali m.in. [Brzezina 2001; Nowak 2003; Szychta 2012, s. 116–131; Sobańska 2003, s. 51–52; Sobańska 2010, s. 96–99; Świdorska 2010, s. 23–25].

marketingowy itd.). Struktura ta w praktyce traci obecnie na znaczeniu, ze względu na organizację pracy w zespołach ponadfunkcyjnych⁷.

3. 21 edycji konferencji z cyklu „Rachunkowość a controlling”

Wzrost zainteresowania koncepcją controllingu i rachunkowości zarządczej w latach 90. skłonił Katedrę Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej w Instytucie Rachunkowości Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu do zorganizowania w 1995 roku w Polanicy-Zdroju Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej nt. „Rachunkowość a controlling”. „Głównym celem tej konferencji było ukazanie roli informacji pochodzącej z systemu rachunkowości i jej miejsce w procesie controllingu w organizacjach gospodarczych oraz określenie zasad tworzenia i wykorzystania informacji ekonomicznych, które są przydatne menedżerom stosującym instrumenty controllingu. [...] Pierwsza konferencja zorganizowana w 1995 r. starała się znaleźć odpowiedź na pytanie: jakie są zakresy oraz sposoby wykorzystania informacji pochodzących z systemu rachunkowości w zarządzaniu organizacjami gospodarczymi opartym na koncepcji controllingu. Próba odpowiedzi na to pytanie jest także wskazaniem wzajemnych relacji między rachunkowością i controllingiem jako systemami wyraźnie ze sobą powiązаныmi. Te relacje i powiązania wynikają z jednej strony z funkcji controllingu, do których należy m.in. funkcja zasilania w informacje, z drugiej zaś z naczelnej funkcji rachunkowości, jaką jest dostarczanie informacji na potrzeby podejmowania decyzji” [Nowak 2004, s. 12].

Tabela 1. Tematyka konferencji „Rachunkowość a controlling” uwzględniająca liczbę opublikowanych artykułów

Rok	Nr PN	Tytuł konferencji/ Tytuł Prac Naukowych	Liczba artykułów
1	2	3	4
1995	698	Rachunkowość a controlling	20
1997	763	Rachunek kosztów i wyników w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi	45
1998	798	Informacyjne wspomaganie controllingu	56
1999	831	Budżetowanie przychodów i kosztów	75
2000	868	Rachunkowość a controlling. Sprawozdawczość i ocena ośrodków odpowiedzialności	62
2001	902	Rachunkowość a controlling. Controlling obszarów działalności przedsiębiorstwa	60
2002	947	Rachunkowość a controlling	33
	948	Systemy controllingowe przedsiębiorstw i instytucji	35

⁷ Podobny pogląd wyraża A. Szychta [2012, s. 126, 128–129].

1	2	3	4
2003	987	Kierunki rozwoju controllingu a praktyka polskich przedsiębiorstw	39
	989	Rachunkowość a controlling	29
2004	1019	Rachunkowość zarządcza i controlling w warunkach integracji z Unią Europejską	40
	1034	Rachunkowość a controlling	37
2005	1080	Rachunkowość zarządcza i controlling a strategię przedsiębiorstw i instytucji	46
	1085	Rachunkowość a controlling	44
2006	1136	Tendencje rozwojowe współczesnej rachunkowości zarządczej	46
	1139	Rachunkowość a controlling	46
2007	1174	Rachunkowość a controlling	58
	1175	Rachunkowość zarządcza a ryzyko działalności gospodarczej	47
2008	14	Rachunkowość a controlling	51
	15	Rachunkowość zarządcza w warunkach globalizacji	52
2009	56	Rachunkowość a controlling	52
	58	Systemy zarządzania kosztami i wynikami	51
2010	122	Systemy zarządzania kosztami i dokonaniem	50
	123	Rachunkowość a controlling	52
2011	177	Performance Measurement and Management	16
	181	Rachunkowość a controlling	57
	182	Rachunek kosztów i pomiar dokonań	55
2012	250	Performance Measurement and Management	8
	251	Rachunkowość a controlling	44
	252	Instrumenty zarządzania kosztami i dokonaniem	44
2013	289	Systemy rachunku kosztów i kontroli zarządczej	53
	290	Performance Measurement and Management	12
	291	Rachunkowość a controlling	52
2014	343	Modele zarządzania kosztami i dokonaniem	54
	344	Rachunkowość a controlling	53
	345	Performance Measurement and Management	10
2015	398	Zarządzanie kosztami i dokonaniem	47
	399	Rachunkowość a controlling	50
2016	440	Rachunkowość a controlling	52
	441	Global Challenges of Management Control and Reporting	15
	442	Wyzwania w zarządzaniu kosztami i dokonaniem	52
Razem			1800

Źródło: opracowanie własne na podstawie Prac Naukowych stanowiących dorobek konferencji.

Ponieważ zainteresowanie controllingiem wzrastało, w roku 1997 profesor Edward Nowak wraz z pracownikami Katedry zorganizował drugą konferencję z cyklu „Rachunkowość a controlling” i od tego czasu organizowana jest ona cyklicznie co rok w połowie października. Artykuły przygotowywane na coroczną konferencję opublikowane zostały w 41 numerach Prac Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Łącznie opublikowano 1800 artykułów. W tabeli 1 przedstawiono tematykę podejmowaną na poszczególnych konferencjach, stanowiącą jednocześnie tytuł konferencji i Prac Naukowych.

Z powyższego zestawienia wynika, że zainteresowanie podejmowaną problematyką oraz konferencją „połaniecką” (jak wielu uczestników przez wiele lat nazywało, nawet po zmianie miejsca organizacji konferencji) wzrastało, a w ostatnich latach utrzymuje się na stałym wysokim poziomie. Jest to jedna z największych konferencji z zakresu rachunkowości w Polsce w ostatnich latach, gdzie nie następuje tendencja spadkowa, jak w przypadku innych konferencji. W ostatnich latach liczba publikowanych artykułów oscyluje w granicach 115–120 pozycji.

W następnej kolejności przeprowadzono analizę aktywności poszczególnych uczelni w konferencji. Tabela 2 prezentuje wykaz uczelni, z których pracownicy uczestniczyli w konferencji, wraz z uwzględnieniem liczby uczestniczących pracowników⁸ i liczby opublikowanych przez nich artykułów. Ze względu na bardzo dużą ilość uczelni oraz innych organizacji, które w ciągu minionych 21 lat brały udział w konferencji, oraz ograniczone ramy objętościowe niniejszego opracowania, w tabeli 2 ograniczono się do przedstawienia tylko uczelni o największej liczbie uczestniczących pracowników i opublikowanych artykułów.

Tabela 2. Wykaz uczelni aktywnie uczestniczących w 21 edycjach konferencji „Rachunkowość a controlling”

Uczelnia	Liczba pracowników uczestniczących w konferencji ogółem	Liczba artykułów ogółem
1	2	3
UE we Wrocławiu	180	712
Uniwersytet Szczeciński	35	127
Politechnika Wroclawska	20	99
UMCS w Lublinie	16	83
Politechnika Rzeszowska	12	82
AGH w Krakowie	12	74
Politechnika Czestochowska	14	64
Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie	13	59

⁸ Liczba stanowi liczbę pracowników, którzy brali udział w konferencji raz lub więcej.

1	2	3
Uniwersytet Gdański	17	56
UE w Katowicach	17	48
UE w Poznaniu	21	48
UE w Krakowie	18	45
SGGW w Warszawie	11	37
Uniwersytet Zielonogórski	8	35
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	10	31
UMK w Toruniu	6	28
Uniwersytet Łódzki	14	21
Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu	5	18
SGH w Warszawie	7	14
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy	5	14
Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku	4	13
Politechnika Koszalińska	4	12
Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie	4	11
Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu	4	10
Uniwersytet Warszawski	4	8
Politechnika Łódzka	1	7
Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku	4	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie Prac Naukowych stanowiących dorobek konferencji.

Analizując aktywność poszczególnych uczelni, należy stwierdzić, iż w ciągu odbytych 21 edycji najwięcej artykułów (712) przygotowali pracownicy Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu (180 pracowników). Dużą aktywnością wykazały się również uczelnie: Uniwersytet Szczeciński, Politechnika Wrocławska, UMCS w Lublinie, Politechniki Rzeszowska, Częstochowska, AGH, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny, Uniwersytet Gdański, UE w Katowicach, Poznaniu i Krakowie.

Analizując aktywność poszczególnych uczestników konferencji, należy stwierdzić, iż najwięcej artykułów przygotował profesor E. Nowak (33) oraz pracownicy Katedry, m.in. Z. Kes (21), R. Kowalak i B. Nita (20). Dużą aktywność wykazali się również pracownicy innych uczelni. Ze względu na ograniczone ramy opracowania w tabeli 3 przedstawiono wykaz uczestników spoza UE we Wrocławiu, którzy najczęściej uczestniczyli w konferencji „Rachunkowość a controlling”.

Tabela 3. Uczestnicy konferencji „połanieckich” spoza UE we Wrocławiu, którzy przygotowali najwięcej artykułów

Nazwisko i imię	Liczba artykułów	Afiliacja
Szydelko Alfred	19	Politechnika Rzeszowska
Wroński Paweł	18	UMCS w Lublinie
Biadacz Renata	17	Politechnika Częstochowska
Bieńkowska Agnieszka	17	Politechnika Wrocławska
Szczypa Piotr	17	Uniwersytet Szczeciński
Lew Grzegorz	16	Politechnika Rzeszowska
Dynowska Joanna	16	Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Zabłocka-Kluczka Anna	15	Politechnika Wrocławska
Kral Zygmunt	15	Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. Gen. T. Kościuszki, Politechnika Wrocławska
Lisowski Mariusz	14	UMCS w Lublinie
Maszczyk Teresa	14	Zespół Szkół w Polkowicach, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Legnicy, Uniwersytet Opolski
Rubik Jolanta	13	Politechnika Częstochowska
Kondraszuk Tomasz	13	SGGW w Warszawie
Jaworska Elżbieta	13	Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
Nadolna Bożena	13	Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
Mielcarek Jarosław	12	Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu
Dyduch Alina	11	AGH w Krakowie
Szydelko Łukasz	11	Politechnika Rzeszowska
Szymczyk-Madej Katarzyna	11	UE w Krakowie
Ossowski Marek	11	Uniwersytet Gdański
Borowiec Leszek	11	Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie, Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie, AJD w Częstochowie
Orliński Ryszard	11	Wyższa Szkoła Zarządzania i Bankowości w Poznaniu, Państwowa Wyższa Szkoła w Kaliszu
Łada Monika	10	AGH w Krakowie
Surowiec Anna	10	AGH w Krakowie
Kowalski Michał Jerzy	10	Politechnika Wrocławska
Mastalerz Marek	10	UE w Poznaniu

Źródło: opracowanie własne na podstawie Prac Naukowych stanowiących dorobek konferencji.

4. Problematyka poruszana na konferencjach „Rachunkowość a controlling”

Analiza tematów poszczególnych konferencji oraz przegląd przygotowanych tematów opracowań pozwalają wyodrębnić dwa obszary problemowe poruszane na każdej konferencji. Pierwszy z nich obejmuje opracowania dotyczące rachunkowości jako systemu informacyjnego controllingu. W artykułach poruszano zagadnienia teoretyczne dotyczące koncepcji, zasad i procedur przetwarzania informacji w systemie rachunkowości, jak również prezentowano problemy i przykłady praktycznego prowadzenia rachunkowości ukierunkowanej na controlling w określonych jednostkach gospodarczych oraz instytucjach. Znacząca część opracowań odnosi się do rachunkowości zarządczej i jej narzędzi, ze szczególnym uwzględnieniem procesu budżetowania, któremu poświęcono 135 opracowań. Ponadto w wielu artykułach poruszono aspekt roli rachunku kosztów w zarządzaniu przedsiębiorstwem i przybliżono współczesne rozwiązania z zakresu rachunku kosztów zarówno w ujęciu teoretycznym, jak i w zastosowaniach w praktyce gospodarczej⁹. Druga grupa problemowa dotyczy zastosowania controllingu w organizacjach prowadzących różną działalność (w określonych obszarach ich funkcjonowania) oraz dalszego rozwoju koncepcji controllingu zarówno w ujęciu teoretycznym, jak i w praktyce przedsiębiorstw i instytucji.

Na podstawie tytułów 1800 opublikowanych artykułów przeprowadzono ich klasyfikację, przyporządkowując poszczególne opracowania do problematyki, której znaczący zakres przedstawiono w tabeli 4. Tabela nie zawiera wszystkich pozycji. Wymieniono tylko te obszary, z których opublikowano najwięcej artykułów.

W analizie wyodrębniono opracowania, które dotyczą szeroko pojętej rachunkowości (w tym: aspektu podatkowego, wspomaganie informatycznego, rachunkowości jako systemu informacyjnego), jak również z uwzględnieniem aspektów rachunkowości finansowej (47 artykułów), rachunkowości zarządczej, rachunku kosztów (z podziałem na rachunek kosztów w zarządzaniu i dla potrzeb sprawozdawczych), controllingu, narzędzi rachunkowości zarządczej i controllingu, z wyłączeniem budżetowania, gdyż artykuły z tego zakresu stanowią dużą ilość opracowań. Należy nadmienić, iż z zakresu strategicznej rachunkowości zarządczej najczęściej omawianym narzędziem była Strategiczna/ Zrównoważona Karta Wyników. Z przeprowadzonej analizy wynika, że dominującymi obszarami badawczymi są rachunkowość zarządcza i controlling. Z zakresu controllingu napisano łącznie 384 artykuły, z czego 252 odnosiły się do ogólnego ujęcia controllingu, natomiast pozostałe opracowania poświęcone były controllingowi dotyczącemu poszczególnych procesów i dziedzin. Poszczególne konferencje miały ponadto temat wiodący, z zakresu którego przygotowanych zostało

⁹ Najczęściej omawianymi rozwiązaniami był rachunek kosztów działań (ponad 60 artykułów) i rachunek kosztów docelowych (22 opracowania).

wiele opracowań, dotyczących m.in. zarządzania kosztami, pomiaru dokonań, zarządzania dokonaniami czy kontroli zarządczej (zob. tabela 1).

Tabela 4. Problematyka najczęściej podejmowana na konferencji „Rachunkowość a controlling”

Problematyka	Liczba artykułów
Rachunkowość zarządcza	301
Rachunek kosztów w zarządzaniu	272
Controlling i controlling dziedzinowy	384
Budżetowanie	135
Narzędzia rachunkowości zarządczej/controllingu	137
Rachunkowość (rachunkowość finansowa)	166
Rachunek kosztów	82
Zarządzanie	67
Analiza finansowa	66
Ośrodki odpowiedzialności	42
Sprawozdawczość – aspekt decyzyjny	36
Kontrola zarządcza	20
Audyt wewnętrzny	14
Zarządzanie finansami	12
Kontrola wewnętrzna	11
Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa	11

Źródło: opracowanie własne na podstawie Prac Naukowych stanowiących dorobek konferencji.

Analizując artykuły pod kątem sektora gospodarki, do którego się odniesiono, można stwierdzić, iż najwięcej artykułów odnosi się do jednostek gospodarczych (506), bankowości (87), służby zdrowia (86), sektora publicznego (73), uczelni wyższych (67), rolnictwa (27), firm ubezpieczeniowych (23), przedsiębiorstw handlowych (19). W zdecydowanej większości artykułów (852) nie wskazano w tytule odniesienia do sektora gospodarki.

5. Zakończenie

Zainteresowanie rachunkowością zarządczą i controllingiem w Polsce w ostatnim dwudziestolecu znacząco wzrosło – zarówno wśród pracowników naukowych, jak i praktyków jednostek gospodarczych. Wraz z rozwojem tych dyscyplin naukowych, traktowanych do tej pory oddzielnie, powstaje coraz więcej publikacji poświęconych rachunkowości zarządczej i controllingowi, ich metodom czy nowoczesnym systemom rachunku kosztów wspomagającym zarządzanie. Analizując podejmowa-

ną w ciągu 21 edycji problematykę, należy stwierdzić, iż rozwój rachunkowości zarządczej i controllingu w Polsce próbuje sprostać dynamicznemu ich rozwojowi na świecie. Nasilenie się wpływu procesów globalizacji na naszą gospodarkę, umiędzynarodawianie przedsiębiorstw skutkują stopniowym wzrostem zainteresowania coraz to nowymi narzędziami rachunkowości zarządczej i nowoczesnymi rozwiązaniami w ramach rachunku kosztów. Obserwuje się również wyraźne przesunięcie akcentu na generowanie informacji dotyczących otoczenia organizacji, na wspomaganie dostosowania się jednostek gospodarczych do konkurencyjnego rynku oraz na obsługę zarządzania strategicznego. Współczesna rachunkowość zarządcza jest ukierunkowana bowiem na aktywne wspomaganie menedżerów w kształtowaniu przyszłości przedsiębiorstwa za pomocą wielu analiz i rachunków problemowych. Ze względu na ograniczone ramy w opracowaniu przedstawiono tylko najważniejsze aspekty przeprowadzonej analizy.

Literatura

- Brzezin W., 2001, *Rachunkowość zarządcza a controlling*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, nr 902.
- Brzezin W., Dziwiątkowski A., 2001, *Rachunkowość zarządcza a controlling*, Częstochowskie Wydawnictwo Naukowe przy Wyższej Szkole Zarządzania, Częstochowa.
- Dellmann K., 1996, *Controlling – Konzept*, [w:] *Lexikon des Controlling*, red. Ch. Schulte, München–Wien.
- Nowak E., 2003, *Controlling a rachunkowość*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, nr 989.
- Nowak E., 2004, *Rozwój controllingu w świetle tematyki konferencji polanieckich*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, nr 1019.
- Peche T., 1959, *Rachunkowość przedsiębiorstw a rachunkowość społeczna*, Polskie Wydawnictwa Gospodarcze, Warszawa.
- Preißler P., 1998, *Controlling. Lehrbuch und Intensivkurs*, wyd. 10, München–Wien.
- Sobańska I., 2003, *Rachunkowość zarządcza*, [w:] *Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza. Najnowsze tendencje, procedury i ich zastosowanie w przedsiębiorstwach*, red. I. Sobańska, C.H. Beck, Warszawa.
- Sobańska I., 2010, *Rachunkowość zarządcza*, [w:] *Rachunkowość zarządcza. Podejście operacyjne i strategiczne*, red. I. Sobańska, C.H. Beck, Warszawa.
- Sobańska I., 2016, *W trosce o wizerunek rachunkowości zarządczej*, *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, nr 2 (80), cz. 2, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Szychta A., 2012, *Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza. Zarys rozwoju rachunkowości zarządczej w zachodnich krajach Europy kontynentalnej*, [w:] *Współczesne nurty badawcze w rachunkowości*, red. I. Sobańska, P. Kabalski, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Świdorska G.K., 2010, *Rachunkowość zarządcza i rachunek kosztów w systemie informacyjnym przedsiębiorstwa*, [w:] *Controlling kosztów i rachunkowość zarządcza*, red. G.K. Świdorska, Difin, Warszawa.